

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ФІНАНСІВ, ОБЛІКУ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА**

**ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА
ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконав: здобувач ІІ курсу 10-202М
групи, денної форми навчання
Спеціальності 015 Професійна освіта
Спеціалізація 015.37 Аграрне
виробництво, переробка
сільськогосподарської продукції та
харчові технології
Освітньо-професійної програми
Професійна освіта (Аграрне
виробництво, переробка
сільськогосподарської продукції та
харчові технології)

Педоря Дмитро Якович

Керівник: доктор економічних наук,
професор Мохненко Андрій
Сергійович
Рецензент: Соболь А.М., директор
ПП “Собрі”

Івано-Франківськ, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні та методичні підходи визначення ефективності виробництва продукції тваринництва в регіоні ...	6
1.1. Сучасний стан виробництва тваринницької продукції в регіоні	6
1.2. Методологічні основи визначення ефективності виробництва продукції	13
РОЗДІЛ 2. Дослідження ефективності виробництва продукції тваринництва на підприємстві	22
2.1. Загальна характеристика діяльності підприємства з виробництва продукції тваринництва	22
2.2. Основні економічні показники діяльності підприємства	31
РОЗДІЛ 3. Підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва на підприємстві	44
3.1. Економічна ефективність виробництва продукції тваринництва	44
3.2. Шляхи підвищення якості виробництва продукції тваринництва на підприємстві	52
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Актуальність теми. У контексті інтеграції України у світовий економічний простір аграрний сектор визнається однією з ключових та стратегічно важливих галузей національної економіки. Стратегічне значення аграрного сектору визначається його роллю у системі виробничих зв'язків, сильним експортним потенціалом і визначальним внеском у формування державної та глобальної продовольчої безпеки. Як ключовий каталізатор національної економіки, агробізнес України виявився особливо вразливим до негативного впливу факторів нестабільності, особливо на тлі повномасштабної агресії Росії проти України.

Тваринництво виступає потужним двигуном розвитку агропродовольчого сектору, як каталізатор глибоких економічних, соціальних та екологічних змін у всьому світі. Це важлива відправна точка для вирішення складних завдань, пов'язаних із розвитком сільського господарства. Протягом останніх десятиліть тваринництво визначає темпи і напрямок агропромислового комплексу, граючи ключову роль у формуванні економічного розвитку країни та забезпеченні стабільності продовольчої безпеки по всьому світу. Водночас, жорстка конкуренція на світових сільськогосподарських ринках підштовхує сільгоспвиробників до підвищення ефективності своєї діяльності та впровадження інновацій у технології вирощування тварин.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу написано у рамках ініціативної науково-дослідної теми кафедри: "Конкурентоспроможні механізми забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств в умовах світової економічної кризи" 0123U102175). У межах даної теми розроблено заходи щодо вдосконалення виробництва продукції тваринництва в регіоні.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні практичних шляхів підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва в регіоні.

Відповідно до наукової мети роботи вирішуються наступні **задачі**:

- визначити та проаналізувати сучасний стан розвитку виробництва продукції тваринництва в регіоні;
- дослідити та обґрунтувати методологічні основи визначення ефективності виробництва продукції;
- провести аналіз основних економічних показників господарської діяльності підприємства;
- провести оцінку ефективності виробництва продукції тваринництва на підприємстві;
- визначити та обґрунтувати основні шляхи підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва.

Об'єктом дослідження є процеси практичного підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва в регіоні.

Предметом дослідження є практичні та теоретичні аспекти пошуку напрямів підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва в регіоні.

Методи дослідження. Вивчення поставлених задач зумовило системне використання методів дослідження, а саме: порівняльного методу; методів теоретичного узагальнення; індукційно-дедукційний метод; методи абстрактної логіки; графічні методи; причинно-наслідкових зв'язків; системний аналіз та наукова абстракція.

Наукова новизна дослідження полягає у повному системному обґрунтуванні практичних і теоретичних положень і рекомендацій, які спрямовані на підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва в регіоні.

Практичне значення одержаних результатів лежить у можливості використання їх на підприємствах регіону.

Апробація результатів роботи. Результати наукового

практичного дослідження оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції "Сталий розвиток економіки, суспільства та підприємництва" (м. Івано-Франківськ, 27-28 квітня 2023 р.) Назва доповіді: Підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва в регіоні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В РЕГІОНІ

1.1. Сучасний стан виробництва тваринницької продукції в регіоні

Україна може бути визнана однією з провідних аграрних країн Європи, яка основним чином спеціалізується на виробництві рослинницької продукції. Проте і в інших сферах сільського господарства в країні досягнуто високий рівень. В багатьох регіонах активно розвивається тваринництво, зокрема через постійне зростання кількості приватних підприємств та площ угідь. Цей розвиток обумовлений тим, що багато людей бачать в тваринництві перспективи для відкриття власного бізнесу. І вони абсолютно праві, оскільки ця галузь сільського господарства в значній мірі визначає ситуацію на харчовому ринку країни, а попит на продукцію завжди залишається високим.

"У сільськогосподарському виробництві зайнято близько половини економічно активного населення світу. Але цей показник не однаковий в країнах з різним економічним розвитком, а саме: в країнах, що розвиваються, цей показник дорівнює 2/3 і більше, тоді як у розвинених країнах – менше 10%, а у США і деяких країнах Західної Європи він становить тільки 2-3 %" [27, С. 158].

"Тваринництво - важлива галузь як сільського господарства, так всього народногосподарського виробництва. Вона забезпечує майже половину загального випуску валової сільськогосподарської продукції. Переоцінити значення галузі тваринництва є неможливим, адже воно має значний вплив на економіку сільського господарства, на рівень

забезпеченості населення країни необхідним харчуванням. Розвиток тваринництва, як однієї з основних галузей сільського господарства, не тільки забезпечує національну продовольчу безпеку, а й відіграє важливу роль у збільшенні аграрного потенціалу України та створенні конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, як на національному ринку, так і у зовнішній сфері, сприяє підвищенню престижу й авторитету держави" [17, С. 122].

Галузь тваринництва спеціалізується на виробництві різноманітної основної та додаткової продукції. Наприклад, декілька сільськогосподарських підприємств займаються вирощуванням великої рогатої худоби в різних напрямках, таких як молочне, м'ясне та м'ясо-молочне виробництво; свинарство, яке може бути спрямоване на виробництво м'яса, сала та м'ясо-сальних продуктів; птахівництво, яке включає в себе виробництво яєць, м'яса, бройлерів та інші комбіновані напрямки тощо. (рис 1.1).

Рис.1.1. Основні виробничі напрямки галузі тваринництва.

Згідно зі статистикою, середній обсяг споживання м'яса наших країн становить від 40 до 45 кг на рік. Для порівняння, у розвинених країнах Європи цей показник перевищує рівень у 65 кг.

"Тваринництво в українському аграрному секторі посідає друге місце, після першочергового рослинництва. У 2020 році валове виробництво продукції тваринництва склало 68,4 млрд. гривень, що становить приблизно 30% від загального обсягу. Зазначимо, що значення галузі тваринництва визначається значним впливом на формування економіки сільського господарства. Зростання частки валової продукції тваринництва є потужним індикатором економічного зміцнення країни. Так, у 2020 р. валова продукція тваринництва в усіх агроформуваннях України склала 23% від загальної вартості всієї продукції сільського господарства або 138744,5 мільйонів гривень у постійних цінах 2016 р. і зменшилась проти 2018 р. на 2,3%" [17, С. 122].

"Основними галузевими сегментами є вирощування птиці і худоби на відгодівлі, а також молочне виробництво. Лєвова частка виробництва в тваринництві лежить на плечах домогосподарств. Найбільше їх в Херсонській, Миколаївській, Харківській та Київській областях. Приватні угіддя утримують практично все поголів'я овець і кіз (80% від загальної кількості): 75% корів, 50% свиней і 40% птиці" [17, С. 123].

Оскільки Європейські країни є джерелом порівняння, важливо відзначити, що Україна продовжує займати місце серед перших десяти експортерів курятини. Основна частина продукції з птахівництва експортується в країни Європейського Союзу. Крім того, існує значний попит на велику рогату худобу, переважно з боку країн Близького Сходу, Африки та Азії.

Виробництво тваринницької продукції суттєво залежить від кількісних і якісних чинників. Давайте проведемо оцінку основних кількісних показників галузі тваринництва загалом по Україні, зосередившись зокрема на Херсонській області. (табл.1.1).

Чисельність поголів'я тварин на початок року, тис. гол.

Види тварин	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 у % до 2019 р.
<i>Усі категорії господарств України</i>				
Велика рогата худоба	3092	3455,7	3230,1	104,5
В т . ч корови	1789	1769,3	1667,5	93,2
Свині	5727	6060,9	6104,6	106,6
Вівці, кози	1205	1472,9	1399,4	116,1
<i>Усі категорії господарств Херсонської області</i>				
Велика рогата худоба	157,3	144,3	126,7	80,5
В т . ч корови	94,3	84,8	75,9	80,5
Свині	332,4	362,7	435,3	131,0
Вівці, кози	31,5	31,8	29,8	94,6
<i>Сільськогосподарські підприємства України</i>				
Велика рогата худоба	1050	1025,9	1013,0	96,5
В т . ч корови	439	428,0	428,5	97,6
Свині	3300	3990,1	3723,9	112,8
Вівці, кози	169	163,6	163,4	96,7
<i>Господарства населення України</i>				
Велика рогата худоба	2042	2429,8	2217,1	108,6
В т . ч корови	1350	1340,8	1239,0	91,8
Свині	2427	2603,2	2380,7	98,1
Вівці, кози	1036	1309,3	1236,0	119,3

Ефективність технологічних процесів у сільському господарстві відображається у продуктивності тварин, що виступає показником цієї технологічної культури в галузі. Рівень продуктивності тварин прямо визначає обсяг загальної продукції тваринництва, щодо чого буде проведений аналіз на основі наявних даних табл. 1.2.

Динаміка обсягів виробництва продукції тваринництва тис. тонн

Види продукції	2010 р.	2015 р.	2019 р.	2020 р.	2021р.	2021р. до 2010р,%
<i>У всіх категоріях господарств</i>						
ВРХ	653,8	602,6	556,4	537,5	475,1	72,7
Свині	915,5	1024,0	966,9	966,7	966,7	105,6
Вівці, кози	40,7	28,2	26,3	26,3	24,4	60,0
Птиця всіх видів	1278,8	1505,3	1859,3	1845,7	1825,4	142,7
Інші види продукції	47,9	40,3	36,6	35,0	33,5	69,9
Всього	2936,7	3200,4	3445,5	3409,3	3329,8	113,4
<i>Сільськогосподарські підприємства</i>						
ВРХ	174,6	155,6	143,9	136,8	134,7	77,1
Свині	411,8	583,8	546,1	562,1	601,0	146,0
Вівці, кози	3,5	2,3	2,2	3,0	3,1	88,6
Птиця всіх видів	1047,2	1294,5	1637,3	1624,0	1619,0	154,6
Інші види продукції	1,4	2,3	1,6	1,9	1,5	107,1
Всього	1638,5	2038,5	2331,1	2327,8	2359,3	144,0
<i>Господарства населення</i>						
ВРХ	479,2	447,0	412,5	400,7	340,4	71,0
Свині	503,7	440,2	420,8	404,6	370,2	73,5
Вівці, кози	37,2	25,9	24,1	21,4	21,5	57,8
Птиця всіх видів	231,6	210,8	222,0	221,7	206,4	89,1
Інші види продукції	46,5	38,0	35,0	33,1	32,0	68,8
Всього	1298,2	1161,9	1114,4	1081,5	970,5	74,8

Дані таблиці свідчать, що впродовж останніх років найбільше виробництво продукції тваринництва в живій масі у всіх категоріях господарств було досягнуто у 2019 році. Проте в наступні роки

спостерігається зниження виробництва, особливо це стосується продукції ВРХ та вівчарства. Сільськогосподарські підприємства забезпечують більшу частку продукції тваринництва, особливо у секторах птахівництва та свинарства.

Зменшення виробництва продукції тваринництва на одну сільськогосподарську одиницю, як результат розвитку галузі, призвело до скорочення забезпечення переробних підприємств сировиною. Це також призвело до зменшення кількості кінцевої продукції промислових підприємств та обсягів, які вони пропонують, що значно обмежує споживання м'ясних і молочних продуктів населенням України та впливає на доходи споживачів.

Аналізуючи розвиток галузі тваринництва, можна визначити негативні тенденції, такі як зменшення поголів'я, значний спад продуктивності тварин, а також зниження якості виробленої продукції. Ця ситуація призводить до виробництва низькоякісної продукції ВРХ, що негативно впливає на якість споживання їжі. Навіть за традиційно високого рівня споживання м'яса та м'ясопродуктів українців, їхній рівень споживання є недостатнім.

Отже, галузь тваринництва переживає спад і перебуває в затяжній кризі. З нашого погляду, система чинників, які стримують розвиток галузі тваринництва, є складною і включає технологічні, екологічні, економічні, соціальні та політичні аспекти. Найбільш впливовими причинами різкого погіршення стану тваринництва в Україні є: розрив цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, зростання цін на корми, нездатність більшості вітчизняних виробників впроваджувати новітні технології в процесі виробництва продукції тваринництва, знищення та ліквідація великих тваринницьких комплексів, іноземне виробництво, яке насичує внутрішній ринок сировиною, скорочення обсягів державної підтримки, ускладнення екологічної ситуації, економічна скрута пересічних українців (рис.1.2).

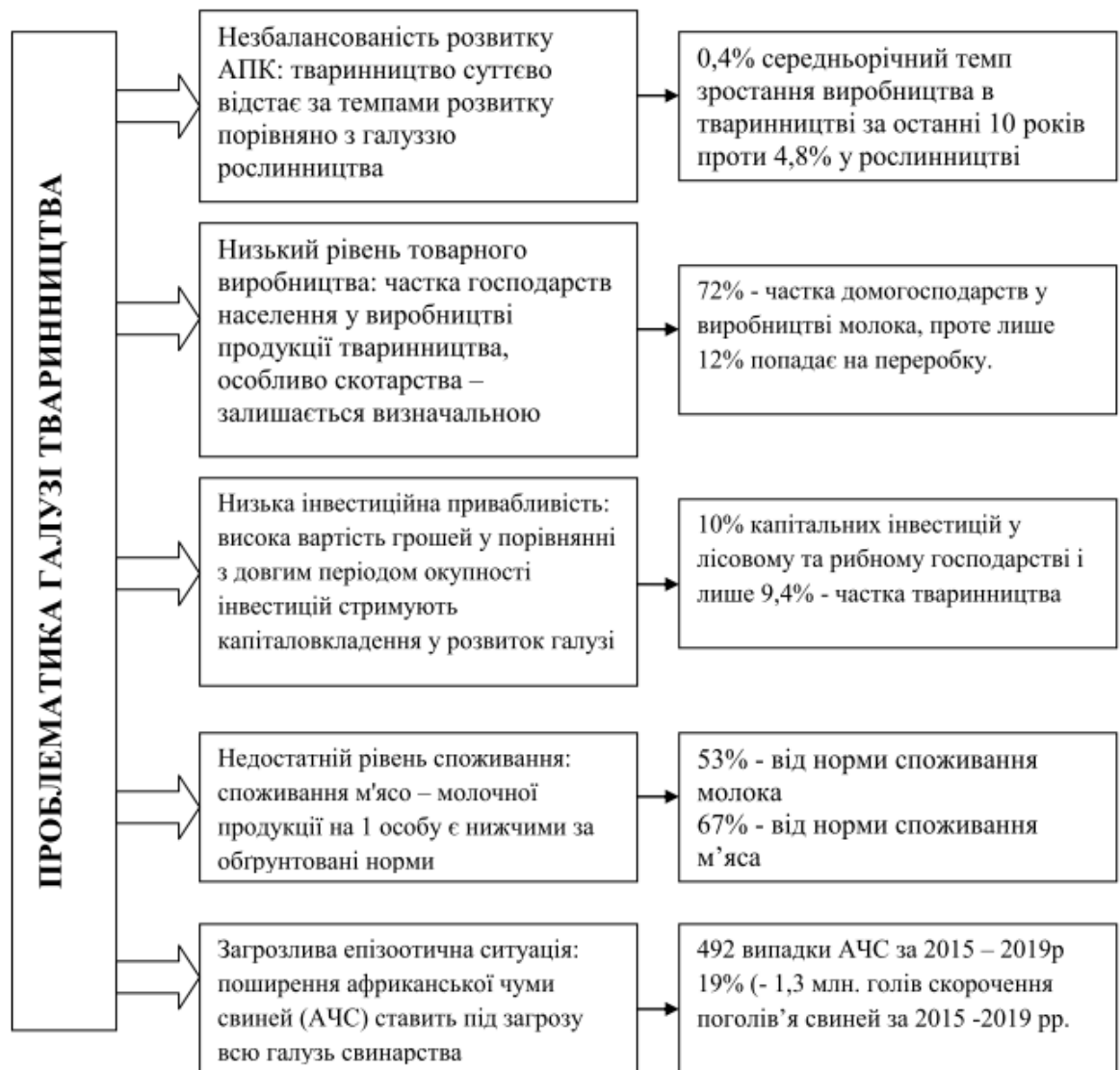

Рис.1.2 Основні проблеми становлення і розвитку галузі тваринництва в регіоні.

Незважаючи на деякі позитивні тенденції в розвитку агропромислового комплексу, тваринництво стикається із численними труднощами. До них відносяться недостатня якість кормів, непостійна державна підтримка фермерів, непередбачувана цінова політика, а також потенціал експорту та частка на ринку, що залишаються невикористаними через дефіцит тваринницької продукції. Ці проблеми негативно позначилися на галузі, особливо на її привабливість для інвестицій.

Узагальнюючи дослідження, було підтверджено, що ключовими факторами, які впливають на сталий позитивний розвиток тваринництва, є орієнтація на використання сучасних інноваційних технологій у виробництві (технологічні аспекти), економічний ріст виробників тваринницької продукції завдяки підвищенню продуктивності тварин (економічні чинники), збереження екологічної стійкості екосистеми, де галузь функціонує і розвивається (екологічні аспекти), а також врахування основних потреб людини у продуктах харчування, розвиток сільських територій, забезпечення роботи та підвищення добробуту сільського населення (соціальні чинники). Все це можливо при належній державній політиці (політичні аспекти).

1.2. Методичні основи визначення ефективності виробництва

Збільшення ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах його послідовної інтенсифікації вимагає об'єктивної економічної оцінки різних явищ, що відбуваються в цій сфері. Неможливо надати таку оцінку лише на основі одного критерію економічної ефективності. Для цього необхідні конкретні показники, які враховують вплив різних факторів на виробничий процес. Система показників є єдиним засобом для проведення комплексного аналізу та отримання достовірних висновків про ключові напрямки підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.

Взаємозв'язок всіх аспектів процесу підвищення ефективності виробництва є важливим, і недостатній контроль за динамікою та факторами будь-якого показника може призвести до загального погіршення системи.

Основний принцип дії системи показників економічної ефективності полягає в комплексному відображенні причинно-наслідкових зв'язків, які використовуються для оцінки всіх видів

економічного впливу. Система показників має бути вбудована у виробничий механізм господарювання, спрямовуючи керівників та трудові колективи підприємств на зниження виробничих витрат при підвищенні якості продукції до світового рівня, а також на раціоналізацію всіх витрат та ресурсів на одиницю споживаючих властивостей виробів.

Система показників повинна охоплювати всі компоненти виробництва, враховуючи загальні показники для всієї національної економіки і галузеві характеристики. Вона також повинна висвітлювати натуральні та цінові аспекти економічної ефективності, використання окремих видів виробничих ресурсів та затратно-ресурсну характеристику виробництва.

Необхідно відзначити, що ефективність загального виробництва залежить від ефективності його окремих елементів, таких як конкретні виробничі одиниці. У зв'язку з переходом до ринкової економіки в агропромисловому комплексі, велике значення набуває розробка найбільш ефективних і рентабельних стратегій розвитку сільськогосподарського виробництва. Попередньо необхідно провести глибокий та всебічний аналіз досягнутої ефективності виробництва кожним конкретним підприємством, вивчити тенденції та особливості його змін.

Показники роботи будь-якого підприємства, особливо в умовах ринкової конкуренції, будуть змінюватися, що вказує на успішну господарську діяльність та перемогу на ринку. Спричинене ускладненням господарського механізму ринку вимагає створення комплексної системи показників, яка враховує всі аспекти діяльності підприємств.

У нових умовах господарювання найбільш релевантними стають системи показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, та показники ефективності використання виробничих ресурсів.

Фінансовий аналіз набуває пріоритетного значення, оскільки фінансові ресурси є єдиним типом ресурсів, що можуть швидко трансформуватися в інші види, визначаючи фінансовий стан підприємства та впливаючи на його власників та працівників.

При аналізі виробництва продукції птахівництва особливу вагу набувають такі показники, як виробництво праці, продуктивність, рентабельність, обсяг виробництва в натуральному та грошовому вираженні, собівартість, фондвіддача, ресурсозабезпеченість, а також кількість виробленої продукції на одиницю земельних угідь. Забезпеченість господарства ресурсами та рівень їх використання визначаються за допомогою системи показників, яка також виявляє можливості підвищення ефективності виробництва. Результати виробництва найкраще відображає вартість валової продукції, яка дає повну картину про обсяг та внесок підприємства в економічний ефект. Показники, розраховані на основі валової продукції, об'єктивно вимірюють ефективність праці трудових колективів підприємства.

Традиційні показники, які вказують на ефективність використання ключових ресурсів, включають виробництво праці, фондвіддачу і виробництво валової продукції на одиницю виробничих витрат. Кожен з цих показників відображає певний аспект господарського процесу, але в контексті системи вони представляють економічну ефективність виробництва, будь то окремого підприємства чи при порівняльному аналізі різних підприємств, районів, областей чи регіонів.

Крім цього, слід враховувати і інші показники ефективності. Замість цінності використовувати валовий дохід, оскільки він менше піддатливий впливу цін і точніше відображає результати конкретного підприємства. Валовий дохід впливає на прибуток, який є перетвореною формою чистого доходу. Ці два показники можуть відрізнитися у кількісному вираженні, оскільки прибуток формується лише від товарної частини продукції, тоді як чистий дохід існує в усій валовій продукції.

Прибуток визначається як різниця між виручкою від реалізації продукції і сумою витрат на виробництво та реалізацію продукції. Важливо використовувати показники ефективності, які комплексно відображають результати виробничо-фінансової діяльності, такі як, наприклад, рівень рентабельності.

У системі показників економічної ефективності велике значення приділяється собівартості продукції. Для оцінки продуктивності праці в птахівництві використовують натуральні та вартісні показники, такі як кількість виробленої продукції на одну людину-день, людину-годину або на одного середньорічного робітника.

Показник продуктивності виступає на передній план для якісної оцінки праці господарств. В господарствах, спрямованих на яйценосність, це може бути кількість яєць на одну курку-несучку, у бройлерному птахівництві - середньодобовий приріст живої ваги бройлерів та вихід молодняка на одну несучку тварин.

Традиційні показники використання основних виробничих фондів, такі як фондвіддача, фондомісткість, фондооснащеність, фондоозброєність, також важливі. Розвиток птахівництва залежить від ефективного використання введених у стрій потужностей.

Результати виробництва та економічну ефективність птахівництва неможливо виразити одним показником. Система показників, що залежить від природних, матеріальних, трудових та організаційно-економічних факторів, дозволяє здійснювати комплексну оцінку.

В умовах сучасного ринку, де економічна та соціальна стабільність залежить від особистих результатів праці, господар засобів виробництва зацікавлений у високоефективному господарюванні та його правильній оцінці. Система показників ефективності стає ключовим інструментом для взаємовідносин між товаровиробниками на ринку, і важливе завдання - постійне удосконалення цих показників для відображення реальних умов та потреб виробництва.

Очевидно, що для виробництва будь-якого виду продукції потрібно здійснити витрати, які пов'язані з використанням товарно-матеріальних цінностей та затратами уречевленої праці. У галузі аграрного виробництва існує кілька теорій класифікації виробничих та невиробничих витрат.

"У національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 Загальні вимоги до фінансової звітності визначено, що витрати – це зменшення економічної вигоди у вигляді вибуття активу або збільшення зобов'язання, що призводить до зменшення власного капіталу (крім вилученого капіталу або виділений власником), за умови, що ці витрати можна достовірно оцінити [17, С. 122].

"Витрати – це різні природні речовини та сили, що використовуються у процесі виробництва для виробництва нових продуктів. В умовах товарного виробництва грошове відображення суми витрат на виробництво конкретного продукту називається собівартістю" [33, С. 27].

На сьогоднішній день питання організаційно-технічних характеристик виробництва та впливу спеціалізації підприємства на бухгалтерський облік, раціональність об'єктів обліку та найменування статей витрат залишаються суперечливими. Особливо це стосується бюджетів діяльності та витрат на виконання технічних операцій, процедур та методів вдосконалення бухгалтерського обліку у контексті розрахунку собівартості продукції тваринництва та її контролю. Все це свідчить про необхідність вдосконалення організації та методів обліку та контролю в управлінні виробництвом продукції тваринництва в АПК, зокрема, управлінням витратами на виробництво, включаючи як прямі, так і непрямі витрати.

У сучасних умовах економічного розвитку України зростає використання ресурсозберігаючих та енергозберігаючих технологій, оскільки ефективне використання ресурсів стає важливим для економіки

країни, особливо у зв'язку з застарілими технологіями та станом основних фондів. Однак основною метою суб'єкта господарювання є отримання прибутку, який не лише окупить витрати, але й забезпечить позитивний фінансовий результат. В умовах цієї проблеми суб'єкти господарювання намагаються мінімізувати та контролювати свої витрати, використовуючи сучасні технології для організації та управління виробничими процесами. Бухгалтерський облік витрат повинен відповідати певним критеріям, щоб забезпечити точний розрахунок собівартості продукції та контроль за нею.

"Відповідно до П(С)БО 16 Витрати, витратами визнаються – витрати відображаються в бухгалтерському обліку одночасно зі зменшенням активів або збільшенням зобов'язань; витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені ; витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визначенням доходу, для отримання якого вони були здійснені; витрати, які неможливо прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображаються у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені; якщо актив забезпечує одержання економічних вигод протягом кількох звітних періодів, то витрати визнаються шляхом систематичного розподілу його вартості між відповідними звітними періодами" [33, С. 29].

"Витратами не визнаються: попередня (авансова) оплата запасів, робіт, послуг; погашення одержаних послуг; інші зменшення активів або збільшення зобов'язань, що не відповідають ознакам, наведеним у пункті 6 цього Положення (стандарту); витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку" [17, С. 122]. (Див. рис.1.3).

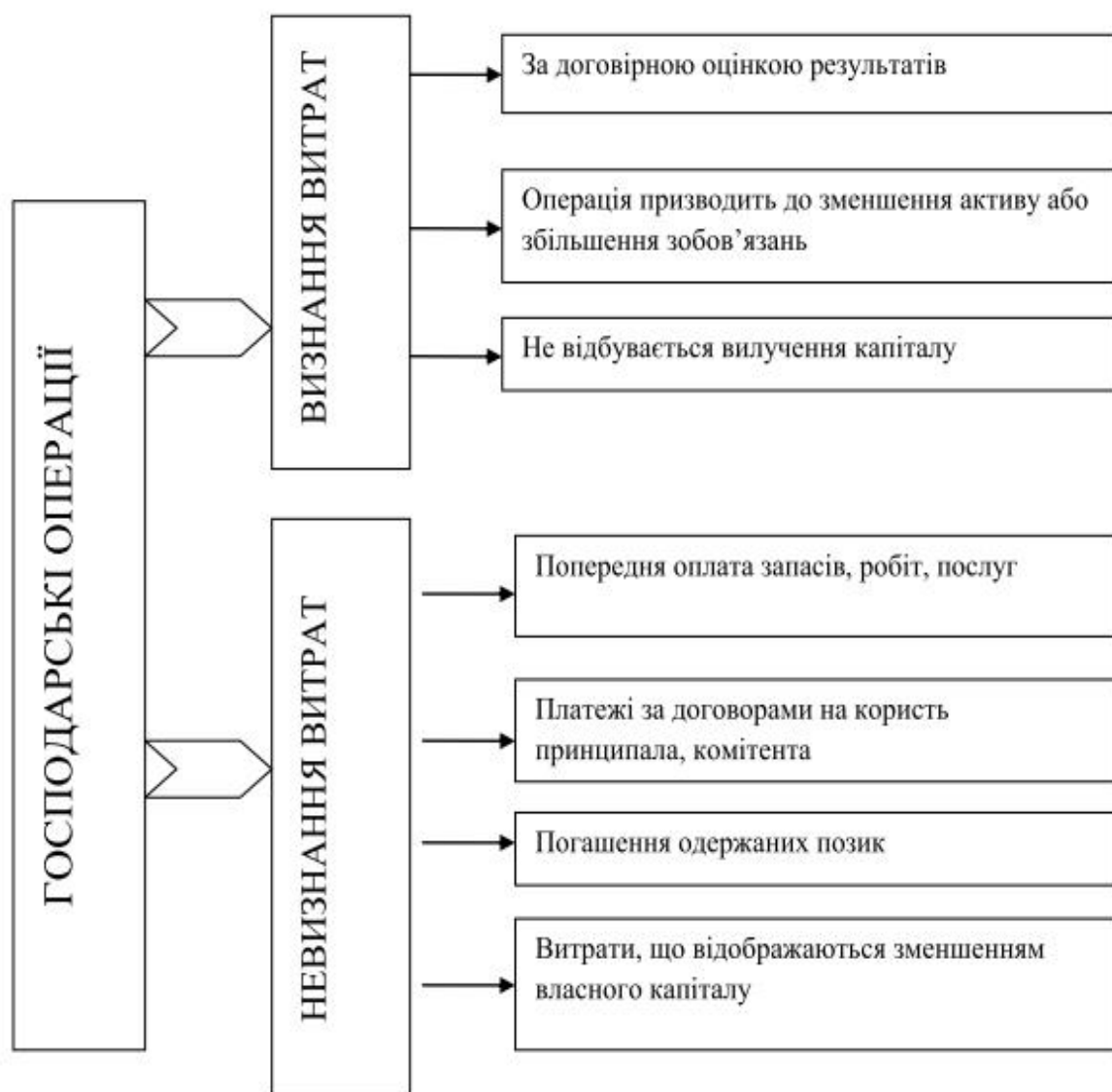

Рис.1.3 Критерії визнання витрат.

Суб'єкти господарювання, включаючи сільськогосподарські утворення, самостійно формують свою облікову політику, враховуючи особливості свого підприємства. У Наказі про облікову політику відображаються форми та методи обліку витрат на виробництво продукції, методику розподілу непрямих витрат та системи управлінського обліку витрат. Бухгалтерський облік спрямований на забезпечення управління витратами в сільськогосподарському виробництві, і дані обліку витрат використовуються для оцінки фінансово-економічної діяльності підприємства та визначення резервів зниження витрат.

Немає єдиного підходу до вибору методу обліку витрат у всіх видів бізнесу. Існує багато методів, кожен з яких має свої переваги і недоліки. Тому керівництво повинно ретельно вивчити їх, обираючи метод, який найкраще відповідає цілям управління. Ми підтримуємо позицію науковців, які висловлюють переконання у виправданості використання національних традицій у методах калькулювання собівартості вітчизняного виробництва. Однак для конкурентоздатності на ринку такі підприємства повинні постійно удосконалювати (змінювати, доповнювати) ці методи, включаючи сучасні підходи, вже відомі за кордоном.

Дослідження підтверджують, що в сучасній практиці бухгалтерського обліку використовуються традиційні та сучасні методи обліку витрат (рис.1.4).

Рис. 1.4. Методи обліку витрат .

Підприємства аграрного сектору мають не тільки основне виробництво, а й різні допоміжні та обслуговуючі виробництва, тому один метод обліку витрат не може бути універсальним, і слід використовувати комбінацію методів обліку витрат.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Загальна характеристика діяльності підприємства з виробництва продукції тваринництва

Фермерське господарство «Тетяна» як суб'єкт господарювання у сфері виробництва сільськогосподарської продукції функціонує більше 25 років. Види діяльності ФГ «Тетяна» за класифікатором видів економічної діяльності відображено на рисунку (рис.2.1).

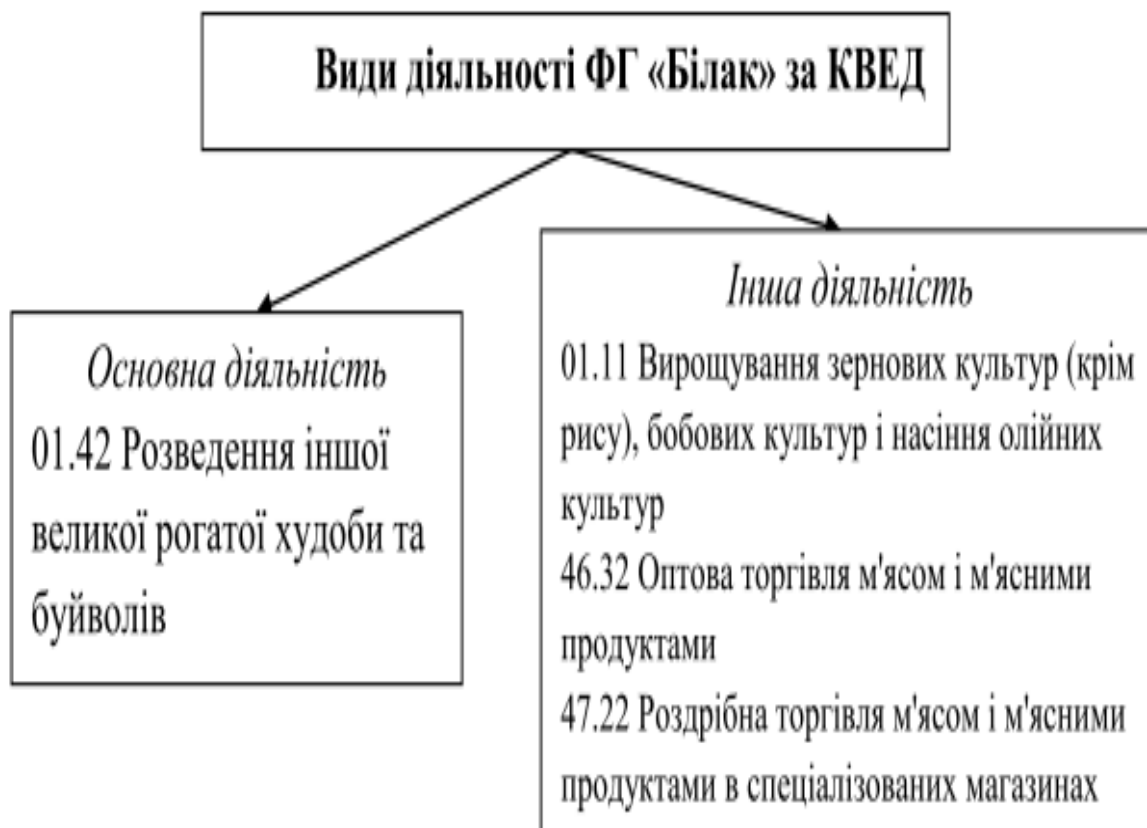

Рис. 2.1 Класифікація видів діяльності ФГ «Тетяна»*

Загальна площа землі на досліджуваному господарстві станом на 1 січня 2022 року складала 108,29 гектарів, із яких 82,50 гектари призначені для сільськогосподарських культур, а 25,70 гектарів – для

сінокосів. Важливо відзначити, що всі наявні земельні ділянки в господарстві є об'єктом оренди. Починаючи з 2021 року, всі ці земельні площі використовуються виключно для вирощування кормів, зокрема, усю рілля використовують під багаторічні трави. До 2021 року частину ріллі також використовували для посіву зернових, зокрема пшениці. На підставі цієї інформації можна зробити висновок, що ФГ "Тетяна" спеціалізується виключно на виробництві тваринницької продукції, зокрема на вирощуванні тварин для відгодівлі, зокрема великої рогатої худоби (ВРХ) та овець.

У сільськогосподарському управлінні, так само як і в будь-якому іншому господарюючому суб'єкті в умовах ринкової економіки, використовуються різні показники. Їх використання повинно відображати характеристики підприємства або організації, що дозволяє проводити аналітичну роботу для ухвалення управлінських рішень згідно з обраною стратегією. Оцінка основних показників господарської діяльності здійснюється в контексті всіх зареєстрованих в Україні суб'єктів господарювання за відповідними параметрами, такими як фінансові показники та регіональний розподіл діяльності.

ФГ "Тетяна" за всіма показниками відноситься до категорії малих суб'єктів підприємництва. До кількісних показників, які використовуються для оцінки господарської діяльності сільськогосподарського підприємства, належать урожайність сільськогосподарських культур, продуктивність тварин та птиці тощо. До вартісних показників, які є джерелом інформації про фінансовий стан суб'єкта господарювання, відносяться виторг від реалізації, прибуток, сума довгострокових зобов'язань тощо. Для оцінки господарської діяльності використовуються форми фінансової та статистичної звітності, а також, в окремих випадках, форми податкової звітності.

В табл. 2.1 відобразимо основні показники виробничої діяльності ФГ «Тетяна».

Таблиця 2.1

Аналіз економічної та виробничої діяльності

Показники	Роки			2021р. у % до 2019р.
	2019	2020	2021	
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	6271,3	9530,2	15108,7	>в2,4 р
Інші доходи, тис. грн.	1551,8	767,1	1128,4	72,7
Разом доходи, тис. грн.	7823,1	10467,1	16237,1	>в2,1 р
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	5521,0	7401,8	7939,7	143,8
Інші операційні витрати, тис. грн.	465,7	616,8	570,1	122,4
Інші витрати, тис. грн.	344,4	335,8	164,7	47,8
Разом витрати, тис. грн.	6331,1	8354,4	8674,5	137,0
Чистий прибуток(збиток), тис. грн.	1492,0	2112,9	7562,6	>в5,1 р
Середньорічна чисельність працівників, чол.	9	8	9	100,0
Площа с. г. угідь, га	100,4	110,5	108,3	107,9
Середньорічна вартість активів, тис. грн.	36625,3	38712,4	44159,9	120,6
Рівень рентабельності, (збитковості) %	27,0	28,5	95,5	+68,5п

Дані у таблиці підтверджують значний ріст всіх економічних показників господарської діяльності ФГ "Тетяна" за останні три роки. Наприклад, чистий дохід від реалізації продукції (робіт, послуг) майже в 2,5 рази збільшився у 2021 році порівняно з 2019 роком, а сума всіх

одержаних доходів зростає в 2,1 рази. Важливо відзначити, що разом із зростанням доходів у 2021 році також зросли витрати діяльності. Зокрема, собівартість реалізованої продукції збільшилась на 44,0%, а сума операційних витрат зростає на 22,4%. Загальні витрати діяльності підприємства у звітному 2021 році зросли на 37%, або на 2343,4 тис. грн., порівняно з базовим 2019 роком.

Важливо відзначити, що таке зростання витрат не негативно позначилося на кінцевому фінансовому результаті діяльності ФГ "Тетяна". Чистий прибуток збільшився у 2021 році в 5,1 рази порівняно з 2019 роком, що позитивно вплинуло на показник рентабельності. Рівень рентабельності зріс на 68,5 пунктів і у 2021 році досягнув 95,5%.

Середньорічна вартість активів у господарстві зростає на 20,6%, а площа сільськогосподарських угідь збільшилась майже на 8%. Середньорічна кількість найманих працівників залишалася практично на одному рівні і складала у 2021 році 9 чоловік.

У контексті ринкових умов важливим є управління та аналіз фінансового стану підприємств, використовуючи фінансові звіти та дані аналітичного обліку. Аналіз заборгованості є предметом економічного аналізу, оскільки в умовах ведення бізнесу комерційні структури вступають у ділові відносини з іншими підприємствами та організаціями. Зокрема, неконтрольоване зростання дебіторської та кредиторської заборгованості може становити значну частку умов неплатежів. Тому систематичний аналіз та контроль дебіторської та кредиторської заборгованості є важливим завданням для запобігання несвоєчасних платежів та уникнення доведення боргів до безнадійного стану. У проведенні такого аналізу рекомендується враховувати специфіку господарської та організаційної діяльності, договірні відносини та конкретні технічні характеристики робіт.

В табл. 2.2 проведемо оцінку стану кредиторської та дебіторської заборгованості у ФГ «Тетяна».

Таблиця 2.2

Оцінка стану дебіторської та кредиторської заборгованості

Заборгованість	На початок року		На кінець року		Зміни(+,-), тис. грн.
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Дебіторська заборгованість:					
- за товари, роботи, послуги	30079,8	99,9	35072,5	99,7	+4992,7
- за розрахунками з бюджетом	1,5	0,1	89,1	0,3	+87,6
Разом	30081,3	100,0	35161,6	100,0	+5080,3
Поточна кредиторська заборгованість за:					
- за товари, роботи послуги	622,2	92,0	1108,8	88,5	+486,6
- з бюджетом	42,9	6,3	37,7	3,0	-5,2
- зі страхування	1,4	0,2	21,8	1,7	+20,4
- з оплати праці	9,6	1,5	84,7	6,8	+75,1
Разом	676,1	100,0	1253,0	100,0	+ 576,9

Розмір дебіторської та кредиторської заборгованості, який виникає внаслідок взаємодії з різними контрагентами, є важливим показником фінансового стану фермерського господарства, оскільки його зміна може значно впливати на фінансову стійкість, ліквідність та ризик фінансових втрат. Дані в таблиці свідчать, що дебіторська заборгованість у фермерському господарстві на кінець 2021 року зросла на 5058,3 тис. грн. порівняно з початком року. Основну частку дебіторської заборгованості (більше 99%) складає зобов'язання покупців і замовників за сільськогосподарську продукцію. Велика дебіторська

заборгованість може призводити до зменшення платоспроможності та порушення розрахункової дисципліни, що є управлінською проблемою.

Водночас дані вказують, що найбільше зростання в структурі кредиторської заборгованості на кінець 2021 року в порівнянні з початком року спостерігалось у поточній кредиторській заборгованості за розрахунками за товари, роботи та послуги, сума якої зросла на 486,6 тис. грн. Цей вид поточних зобов'язань становив найбільшу частку у структурі кредиторської заборгованості – 88,5% від загальної суми. Також відзначається зростання поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з оплати праці на 75,1 тис. грн. та за розрахунками зі страхування – на 20,4 тис. грн. Загальною тенденцією є збільшення поточних зобов'язань ФГ "Тетяна" перед юридичними та фізичними особами, що свідчить про можливе зниження його платоспроможності.

Зазначається, що поточна економічна ситуація створила складне середовище для господарств, що вимагає підтримки фінансової стабільності. Фінансова стабільність є ключовою для збереження конкурентоспроможності підприємств в умовах жорсткої конкуренції. Практика демонструє, що фінансово стійкі підприємства мають переваги в багатьох аспектах, таких як залучення інвестицій, вибір контрагентів і кваліфікованого персоналу.

Показники фінансової стійкості фермерського господарства свідчать про зменшення рівня фінансової автономії протягом звітного 2021 року на 0,06 пункти, що свідчить про певне зниження стійкості підприємства та обмеження його можливості використовувати власні кошти для маневрування. Важливо відзначити, що фактичний рівень фінансової стійкості ФГ "Тетяна" залишається практично вдвічі вищим від нормативного значення, що є позитивним аспектом. Рекомендоване значення для коефіцієнта фінансової залежності складає менше 2. Наші дослідження показують, що, незважаючи на зростання цього показника у ФГ "Тетяна" на кінець року на 0,08 пункти, його фактичне значення є

майже вдвічі краще за нормативне, а саме -1,1.

Коефіцієнт фінансового ризику, що вказує на те, скільки залучених коштів припадає на одиницю власних, також у фермерському господарстві перевищує рекомендоване значення і зростає на кінець 2021 року.

Коефіцієнт довгострокового залучення коштів у ФГ "Тетяна" становить нуль, що свідчить про те, що господарство залучає лише короткострокові кредити для поповнення оборотних активів.

Отже, для забезпечення постійного і стабільного рівня фінансової стійкості та рівномірного функціонування господарства в майбутньому керівнику ФГ "Тетяна" важливо вести постійну і якісну роботу з управління фінансовою стабільністю.

Тваринництво продовжує відігравати ключову роль у розвитку сільського господарства, незважаючи на деякі диспаритети в цінах та економічні аспекти. Продукція цієї галузі є сировиною для молочної та м'ясної промисловості. Проте розвиток тваринництва в останні роки характеризується концентрацією великих господарств і зменшенням дрібних та середніх сільськогосподарських підприємств. Це видно при аналізі чисельності худоби та птиці в різних групах у секторі тваринництва в АПК (табл.2.3).

Аналіз кількості тварин в динаміці свідчить про постійне зменшення чисельності всіх видів худоби в господарствах Львівської області щороку. Наприклад, кількість Великої Рогатої Худоби (ВРХ), яку відгодовують, у 2021 році склала лише близько 70% від обсягу в 2017 році. Одночасно свинарство стрімко розвивається. Важливо відзначити, що зовсім інша ситуація спостерігається в аграрних формуваннях Самбірського району. Річна кількість ВРХ на відгодівлі і овець зростає щороку, хоча це відбувається невеликими темпами. У той час як поголів'я свиней зменшується, досягнувши у 2021 році 19,2 тис. голів, що на 13,2% менше, ніж у 2017 році.

Таблиця 2.3

Динаміка кількості сільськогосподарських тварин (на кінець року)

Види тварин	Роки					2021р.у
	2017	2018	2019	2020	2021	% до 2017р.
Львівська область, тис. гол.						
Велика рогата худоба	184,0	170,9	157,3	144,3	126,7	68,9
в т.ч. корови	112,6	103,6	94,3	84,8	75,9	67,4
Свині	373,2	417,3	332,4	362,7	435,3	116,6
Вівці та кози	34,2	31,6	31,5	31,8	29,8	87,4
Самбірський район, тис. гол.						
Велика рогата худоба	2,686	2,591	2,599	2,473	2,838	105,6
в т.ч. корови	0,888	0,896	0,869	0,766	0,955	107,5
Свині	22,154	21,543	21,831	21,546	19,237	86,8
Вівці та кози	2,4	2,6	2,9	3,3	3,0	125,0
ФГ «Тетяна», голів						
Велика рогата худоба	2320	2384	2460	2218	2225	95,9
в т.ч. корови	22	22	22	25	25	113,6
Свині	-	-	-	-	-	-
Вівці та кози	78	81	84	119	327	> в 4,2 рази

Щодо ФГ «Тетяна», дані таблиці свідчать, що протягом останніх п'яти років чисельність Великої Рогатої Худоби (ВРХ) на відгодівлі практично залишається на одному рівні, середньорічно складаючи приблизно 2300 голів. Важливо відзначити, що поголів'я ВРХ на відгодівлі у ФГ «Тетяна» становить основну частку середньорічного

поголів'я ВРХ у районі. Ця частка в 2017 році становила 86,4%, а в 2021 році зменшилася до 78,4% від загальної кількості худоби на відгодівлі. Позитивним аспектом у галузі вівчарства є те, що поголів'я овець у ФГ «Тетяна» зростає з кожним роком і у 2021 році досягло 327 голів, порівняно з 78 голами в 2017 році, що відповідає збільшенню у 4,2 рази.

Продуктивність сільськогосподарських тварин визначається їхньою здатністю виробляти певну продукцію протягом певного періоду. М'ясна продуктивність, яка є важливою характеристикою, може бути оцінена за кількісними та якісними показниками. Середньодобовий приріст (показник росту тварин) служить показником м'ясної продуктивності. Його зростання залежить від умов утримання, віку та породи тварин. Оцінка стану скотарства у ФГ «Тетяна» включає в себе валове виробництво продукції ВРХ на відгодівлі та його продуктивність, яку будемо розглядати на основі даних, представлених у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Оцінка продуктивності тварин і валового виробництва продукції тваринництва в динаміці

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у □ до 2019 р.
<i>ВРХ на відгодівлі</i>				
Середньорічне поголів'я, голів	2460	2218	2225	90,4
Середньодобовий приріст, грам	514,40	480,86	561,35	121,9
Валовий приріст ВРХ, ц	1925,05	1464,18	2122,52	110,3
<i>Вівці</i>				
Середньорічне поголів'я, голів	84	119	327	>в 3,8 рази
Середньодобовий приріст овець, гр.	137,37	48,78	83,97	61,1
Валовий приріст овець, ц	42,12	21,19	100,22	>в2,4 рази

Інформація в табл. 2.4. свідчить, що показники продуктивності тварин у вирощуванні та на відгодівлі протягом останніх трьох років в господарстві демонструють зростання. Наприклад, середньодобовий приріст Великої Рогатої Худоби (ВРХ) у 2021 році становив 561,35 грам, що є на 21,9% більше, ніж у 2019 році. Важливо відзначити, що завдяки цьому зростанню середньодобового приросту ВРХ, навіть при зменшенні середньорічного поголів'я, відбулося збільшення загального валового приросту ВРХ на відгодівлі у 2021 році більше ніж на 10%, ніж у 2019 році.

Щодо виробництва м'ясного вівчарства, важливо відзначити, що валове виробництво приросту овець у 2021 році збільшилося у 2,4 рази порівняно з 2019 роком. Однак це збільшення не пов'язане з підвищенням продуктивності овець, оскільки середньодобовий приріст овець зменшився майже на 40% у порівнянні з 2019 роком. Зростання обсягу поголів'я овець у 3,8 рази стало причиною цього явища. Це негативне та неприпустиме явище, що вказує на застосування застарілих, високовитратних і неефективних технологій виробництва, недостатньої та несбалансованої годівлі тварин, а також слабкості у селекційно-племінній роботі в досліджуваному господарстві.

2.2. Основні економічні показники діяльності підприємства

Всі галузі економіки, включаючи аграрний сектор, мають потребу в певному рівні економічної ефективності для сталого розвитку. Цей принцип стосується як сільського господарства, так і інших галузей, таких як металургія, машинобудування і т.д. Тваринницька галузь залишається в стані стагнації протягом останніх десятиліть. Результати від реалізації тваринної продукції на відгодівлі та рівень її рентабельності представлено в табл. 2.5.

**Динаміка фінансових результатів від реалізації основних видів
продукції м'ясного тваринництва**

Види продукції	К-ть реалізованої продукції, ц	Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	Фінансовий результат: прибуток (збиток), тис. грн	Рівень рентабел ьності, %
2019 рік					
ВРХ в живій масі	1869	5297,1	5663,1	366,0	6,9
Вівці в живій масі	16	53,2	49,4	-3,8	-7,1
Разом	1885	5350,3	5712,5	362,2	6,8
2020 рік					
ВРХ в живій масі	1961	5975,20	6863,5	888,3	14,9
Вівці в живій масі	3	9,1	10,9	1,8	19,6
Разом	1964	5984,3	6874,4	890,1	14,9
2021 рік					
ВРХ в живій масі	3149	7906,10	15045,07	7138,97	83,3
Вівці в живій масі	14	33,6	43,85	10,25	25,5
Разом	3163	7939,7	15088,92	7149,22	86,6

Дані з табл. 2.5 свідчать, що виробництво тваринницької

продукції, зокрема відгодівлі Великої Рогатої Худоби (ВРХ) та овець в ФГ "Тетяна" за останні три роки було прибутковим і рентабельним. Виняток становить відгодівля овець у 2019 році, яка завдала збитків у розмірі 3,8 тис. грн. Проте в наступних роках, 2020-2021, виробництво та реалізація тваринницької продукції приносили значні прибутки. З кожним роком збільшувалася кількість реалізованої продукції, свідчаючи про розширення та зміцнення розвитку галузі тваринництва та зростання обсягів її виробництва.

У 2021 році кількість реалізованої продукції ВРХ у живій вазі становила 3149 ц, що у 1,6 рази перевищує показник 2019 року. З продажу ВРХ в живій вазі у ФГ "Тетяна" в 2020 році отримано 888,3 тис. грн, що становить майже 15% рентабельності. У 2021 році прибуток від реалізації тварин у живій вазі досяг 7138,97 тис. грн., забезпечивши рентабельність на рівні 83,3%. Важливо відзначити, що це підвищення рентабельності галузі тваринництва, зокрема відгодівлі ВРХ, було досягнуто як завдяки збільшенню обсягів реалізації продукції, так і, в більшій мірі, завдяки підвищенню закупівельних цін на 1ц живої маси в середньому на 47%.

Навпаки, реалізація продукції м'ясного вівчарства за останні три роки залишалась практично на одному рівні. Рівень рентабельності даної галузі тваринництва, завдяки підвищенню закупівельних цін, був на стабільному рівні. Відмінно від загального стану тваринництва в Україні, яке перебуває у стані системної кризи, галузь м'ясного скотарства та вівчарства у ФГ "Тетяна" залишається в основному на стабільно-середньому рівні.

Основними негативними аспектами розвитку галузі в досліджуваному фермерському господарстві є низький рівень продуктивності тварин, відсутність повноцінної кормової бази, відсутність селекційної роботи, застарілі технології виробництва та застаріле обладнання фермських приміщень. Фінансові труднощі,

низький рівень інновацій та проблеми із реалізацією Державної підтримки виробників тваринництва є іншими важливими викликами у даному секторі.

На сьогодні українських підприємствах велика автономія у формуванні власних виробничих планів, стратегій розвитку, та визначенні цінової політики. Це призвело до значного зростання відповідальності керівників за ухвалені управлінські рішення. Для ефективного управління необхідна достовірна інформація про виробничий та фінансовий стан підприємства, і це завдання виконується бухгалтерськими службами.

У ФГ «Тетяна» бухгалтерська служба складається із трьох працівників: головного бухгалтера, помічника бухгалтера та бухгалтера-обліковця тваринницьких ферм. Для складання фінансової звітності та відповідно до чинних нормативів, керівництво визначило облікову політику, яка включає принципи, методи та процедури для достовірного відображення фінансового стану та результатів підприємства.

Облікова політика охоплює методи обліку, основні спостереження, вартісні виміри та групування підприємства за фактами його діяльності. Головне призначення облікової політики - забезпечити отримання достовірної інформації про фінансовий та майновий стан підприємства для всіх користувачів фінансової звітності.

ФГ «Тетяна» самостійно визначає свою облікову політику, яка оформляється спеціальним Наказом та затверджується керівником. Цей документ визначає відповідальність за його формування та впровадження головного бухгалтера. Керівник несе відповідальність за виконання та зміст наказу про облікову політику.

Отже, організація обліку витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, включаючи продукцію тваринництва, у ФГ «Тетяна» керується принципами та етапами, які визначені внутрішніми нормативами (Рис 2.2).

Рис.2.2 Принципи обліку витрат на виробництво продукції.

Враховуючи організаційно-технічні та правові аспекти сільськогосподарського виробництва, є необхідним отримання інформації про такі аспекти обліку, як собівартість виробництва продукції. Цю інформацію зазвичай отримують з первинних документів, які складаються у типовій та уніфікованій формі. На різних рівнях

бухгалтерського забезпечення, основна документація про витрати на виробництво продукції, включаючи тваринництво, повинна включати інформацію для оперативного аналізу, внутрішнього та зовнішнього контролю, виробництва, розподілу продукції за видами діяльності, формування інформації для фінансової звітності та податкової та статистичної звітності. Завдяки такому комплексному підходу, основні документи можуть виконувати контрольно-інформаційні функції.

Документообіг є важливим елементом організації бухгалтерського обліку. Правильно спланований документальний процес вкрай важливий. Документообіг - це організована система створення, перевірки та обробки основних документів у бухгалтерському обліку, від їх створення до передачі до архівування. Важливо зауважити, що в ФГ «Тетяна» відсутній графік документообігу, що може призводити до несвоєчасного складання та подачі основних документів до бухгалтерії господарства, що впливає на оперативність обробки документів та своєчасність ухвалення управлінських рішень.

Час, який працівники тваринницьких ферм працюють протягом місяця, реєструється у таблиці обліку робочого часу, яку складає обліковець тваринницької ферми. Цей документ включає інформацію про ім'я працівника, його табельний номер і посаду. У документах вказується щоденна тривалість робочого часу кожного працівника та причини відсутності роботи, які відзначаються спеціальними умовними позначеннями. На кінець місяця бухгалтер підбиває підсумки відпрацьованого робочого часу для кожного працівника і розраховує нараховану заробітну плату.

Працівники тваринницьких ферм ФГ «Тетяна» отримують оплату праці в залежності від кількості та якості виробленої продукції, такої як приріст ВРХ та овець, які утримуються в господарстві. Розрахунок заробітної плати включає в себе інформацію про кількість та ціну

одиниці виробленої продукції, яка слугує основою для подальшого обліку та узагальнення інформації за об'єктами обліку витрат тваринництва та підприємства в цілому.

В господарстві ФГ «Тетяна» видача кормів для годівлі ВРХ та овець здійснюється на основі інформації про витрати кормів, яка складається окремо для кожної статево-вікової групи тварин за обґрунтованими кормовими раціонами. Ця інформація оформляється у відомості витрат кормів в двох примірниках. Один примірник передається особі, яка доставляє корми на ферму, а інший - одержувачу кормів. У цьому документі щоденно фіксується облік фуражного поголів'я тварин та кількість наданих кормів. При отриманні кормів від фуражира завідуючий фермою підписується в першому примірнику, який передає фуражир, а працівник, відповідальний за тварин, підписується в другому примірнику, що зберігається у завідуючого фермою. Таким чином, перший примірник із підписом завідуючого фермою стає підставою для внесення отриманих кормів у підзвіт завідуючому фермою. Другий примірник із підписами працівників, яким закріплено худобу, використовується для списання кормів з підзвіту керівника ферми на витрати з виробництва тваринництва.

Використання ліків, біопрепаратів та дезінфекційних засобів у ФГ «Тетяна» фіксується у спеціальному акті довільної форми, в якому зазначається кількість проведених ветеринарно-санітарних заходів для догляду за великою рогатою худобою, загальна кількість і вартість використаних препаратів та інших засобів захисту тварин.

Вартість послуг власних допоміжних виробництв, включаючи витрати на транспорт (автомобіль та трактор), воду та електроенергію, увібрана до собівартості основного виробництва, зокрема м'ясного скотарства. Розподіл цих витрат відбувається на основі подорожніх листів автомобіля та дорожніх листів трактора. Інколи для виробництва тваринницької продукції можуть використовуватися послуги сторонніх

підрядних організацій, які також включаються до основної собівартості продукції за наявності відповідних документів.

Амортизація основних засобів, використовуваних у виробництві тваринницької продукції, відображається щомісяця в розрахунках амортизаційних відрахувань на основні засоби. Окрім перерахованих прямих витрат, до фактичних витрат на виробництво продукції тваринництва включають частку загальновиробничих витрат, яка розподіляється на об'єкт обліку тваринництва відповідно до прямих витрат, за винятком вартості кормів. Ці дані відображаються у відомості розподілу загальновиробничих витрат.

Для обліку одержаної продукції тваринництва використовуються ряд первинних документів. Приріст живої маси худоби є кінцевим продуктом вирощування молодняку та відгодівлі тварин. Таким чином, всі великі рогаті тварини та вівці, призначені для відгодівлі, взважуються щомісяця при переведенні в наступну вікову групу, при переміщенні між фермами, від одного працівника до іншого, а також перед забоем та продажем. Результати зважування тварин та молодняку відображаються у Відомості зважування тварин, яку зоотехніки заповнюють під час щомісячних, періодичних та вибіркового зважувань тварин, зберігаючи цю інформацію у підзвіті кожного скотаря. Основним документом, що відображає приріст окремих статево-вікових груп та кожного працівника, який доглядає за тваринами, є відомість зважування тварин.

Загальна вартість реалізації продукції включає витрати на виробництво, управління, збут, інші операційні та фінансові витрати, і ці витрати обґрунтовано розподіляються на виробництво та реалізацію переробленої сільськогосподарської продукції. Графічне відображення взаємозв'язку між витратами та видами собівартості подано на Рис. 2.3.

Види собівартості:			Статті витрат
ПОВНА СОБІВАРТІСТЬ РЕАЛІЗОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА	СОБІВАРТІСТЬ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА	ВИРОБНИЧА СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА	Витрати на оплату праці з відрахуваннями
			Корми
			Засоби захисту тварин
			Паливно – мастильні матеріали
			Сировина та матеріали (без зворотних відходів)
			Роботи та послуги
			Витрати на ремонт необоротних активів
			Інші витрати на утримання основних засобів
			Інші витрати
			Непродуктивні витрат
			Загальновиробничі витрати
			Адміністративні витрати
			Інші операційні витрати
Фінансові витрати			
			Витрати на збут

Рис.2.3. Взаємозв'язок витрат та собівартості продукції.

Ефективне та обдумане використання навколишнього середовища вважається одним із ключових аспектів людської діяльності в умовах суспільного виробництва. Різке втручання людини в природні процеси може мати необоротні наслідки, якщо не будуть прийняті заходи для їх зменшення та управління природними змінами. Зростання масштабів природоохоронної діяльності ставить перед фахівцями сільського господарства серйозні завдання.

Серед головних екологічних проблем, які стають предметом занепокоєння та привертають увагу, визначаються стан та охорона навколишнього середовища. Виникнення екологічних проблем пов'язане з невиконанням вимог щодо охорони навколишнього середовища та нерационального використання природних ресурсів.

Основним завданням сільськогосподарського виробництва є забезпечення населення достатньою кількістю повноцінних продуктів харчування. Для цього сучасна структура агропромислового комплексу повинна відповідати вимогам індустріалізації та впровадження

передових технологій виробництва, а також забезпечувати повне використання природних і трудових ресурсів.

У сільському господарстві складно вирішувати екологічні проблеми через нечіткий опосередкований характер сільськогосподарських забруднень, де загальний стан природного середовища погіршується, а конкретний винуватець не завжди визначається.

Для відновлення природного середовища в сільському господарстві потрібні не лише технологічні, але й соціальні та економічні рішення. Необхідно передбачати активну господарсько-організаційну діяльність регіону та широку участь керівників господарств у розробці та впровадженні природоохоронних заходів.

Аналізуючи екологічну безпеку у ФГ «Тетяна», можна визначити, що земельний фонд господарства представлений різноманітними за властивостями та родючістю ґрунтами, з основними типами - дерново-підзолистими. Почти всі ґрунти потребують вапнування та не мають достатнього забезпечення основними поживними речовинами. Дефіцит поживних речовин можна компенсувати за допомогою внесення органічних добрив. Але надлишок хімічних елементів в ґрунті, що перевищують норми, негативно впливає не лише на якість ґрунту, але й на здоров'я людини.

Важливим заходом для екологічного поліпшення земель є меліорація, спрямована на покращення фізичних і хімічних властивостей ґрунтів. При внесенні вапна в ґрунт важливо дотримуватися оптимального співвідношення: 1 т вапна на 1 га сільськогосподарських угідь. Також слід передбачати заходи проти ерозії, розробляти схеми захисту ґрунту від вітрової і водної ерозії, визначати обсяги капітальних витрат і встановлювати пріоритети виконання різних робіт.

Частина площі в господарстві залишається невикористаною через труднощі обробітку на схилах. У минулому тут були невеликі

насадження, але їх викорчували, перетворюючи на орні землі. Зараз виникла потреба відновлення цих земель, і це можливо завдяки подальшому лісуванню цієї площі.

В сільському господарстві з використанням більш складних машин зростає механічна дія на землю, що погіршує її структуру та механічний склад. Тому важливо впроваджувати ґрунтозахисні технології для вирощування сільськогосподарських культур не лише на еродованих, але й на потенційно еродованих ґрунтах. Особливо важливе правильне організування територій, спрямоване на ефективне використання землі та затримку опадів, запобігання водним потокам, особливо навесні.

Організація систем землекористування, яка враховує ці вимоги і ґрунтується на взаємодії екологічних, економічних і соціальних інтересів суспільства при забезпеченні конкретних зональних умов, є ключовим завданням теорії і практики.

Атмосферне повітря, яке потребує охорони та систематичного контролю за його станом, стає важливим екологічним фактором. Забруднення його викидами газів від двигунів, тракторів та автомобілів вимагає прийняття заходів для зниження токсичності та шкідливості речовин у викидах, використання екологічних режимів експлуатації транспортних засобів та інших заходів.

На тваринницьких фермах однією з найбільших екологічних проблем є утворення великих обсягів гною та посліду від тварин. У зв'язку з високим обсягом виробництва продукції виникає проблема утилізації відходів тваринництва, що може призводити до епідеміологічних та токсикологічних загроз, забруднення ґрунтів та вод. Це стає особливо гострою проблемою у контексті адаптації законодавства до вимог Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

Завдяки розвитку промисловості не можна уникнути забруднення атмосфери, і, хоча викиди відповідного підприємства невеликі порівняно

з іншими галузями, важливо приймати заходи для зменшення їхнього впливу на навколишнє середовище.

З метою оптимізації використання природних ресурсів пропонується вжити наступні заходи: під час обробітку полів, які схильні до вітрової ерозії, слід максимально зберігати рештки рослин на поверхні ґрунту; для запобігання забрудненню атмосферного повітря, особливу увагу слід приділити стану машинно-тракторного парку, віддавати перевагу роботі двигунів, що відповідають нормативам щодо викидів газів.

Важливо відзначити, що на досліджуваному підприємстві не проведено екологічну експертизу, тому воно не має екологічного паспорта, і, відповідно, його продукція не має сертифіката якості. Однак, якщо б продукція була сертифікована, господарство змогло б реалізувати її за підвищеними цінами, що призвело б до відповідного економічного приросту у вигляді прибутку.

Для поліпшення екологічної безпеки необхідно вживати ряд агрономічних заходів і інтенсифікувати виробництво. Введення цих заходів у майбутньому призведе до позитивного ефекту. Таким чином, впровадження цих заходів буде ефективним. Покращення екологічної ситуації в ФГ "Тетяна" передбачає:

- оновлення та оптимізацію сільськогосподарської техніки для зменшення негативного впливу на ґрунт;
- перехід на менш токсичні види пального та дотримання режиму експлуатації транспортних засобів для зменшення викидів;
- облаштування систем очищення повітря та стічних вод у тваринницьких фермах;
- облаштування сміттєзвалищ.

Таким чином, за допомогою санітарно-захисної зони та реалізації заходів з охорони атмосферного повітря можна значно зменшити викиди забруднюючих речовин від свинокомплексів і відповідно поліпшити

санітарно-епідеміологічну та екологічну ситуацію на прилеглій території. Щодо запобігання забрудненню водних ресурсів від тваринницьких комплексів, слід обладнати гноєсховища непроникними мембранами та вживати заходи для виведення органічних добрив відповідно до законодавчих вимог.

РОЗДІЛ 3

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ

3.1. Економічна ефективність виробництва продукції тваринництва

Оскільки протягом 30 років сектор виробництва продукції тваринництва відзначався спадом показників, без значного рівня державної підтримки стабілізація ситуації є неможливою. У 2021 році на державну підтримку тваринництва та переробки було виділено 1,6 млрд. грн., що складає значну частину загальної суми державної підтримки. Програми підтримки тваринництва мають найбільший обсяг запитів. Українські аграрії готові інвестувати в розвиток тваринництва, але це вимагає довгострокової прогнозованої державної політики і відповідного фінансування.

Також важливо зазначити, що інвестори як з України, так і з-за кордону виявляють бажання вкладати в тваринництво. Зокрема, США розглядають можливість інвестування в розвиток українського тваринництва на суму 250 млн. доларів протягом чотирьох років (2022-2025 роки). Цей інвестиційний проєкт передбачає будівництво 20 ферм з загальним стадом 100 тис. голів великої рогатої худоби, що сприятиме збільшенню промислового стада в країні на 20%.

Прогнозні розрахунки підтверджують необхідність покращення якісного складу наявного стада худоби та птиці, стабілізації та подальшого сталого розвитку тваринницької галузі. Це важливо для відповідного задоволення потреб населення у продуктах харчування, а також для впровадження інноваційних та ефективних технологій виробництва. Синхронність та ритмічність кожного елемента сприяють гармонійному розвитку економічних відносин на ринку тваринництва,

організованому через визначений організаційно-технічний процес від виробника до кінцевого споживача. Усі згадані аспекти безпосередньо стосуються розширеного відтворення та розвитку тваринництва в контексті структурної модернізації галузі, що включає базові компоненти, взаємодіючи між собою та спрямовані на управлінські рішення для відновлення та подальшого інтенсивного розвитку.

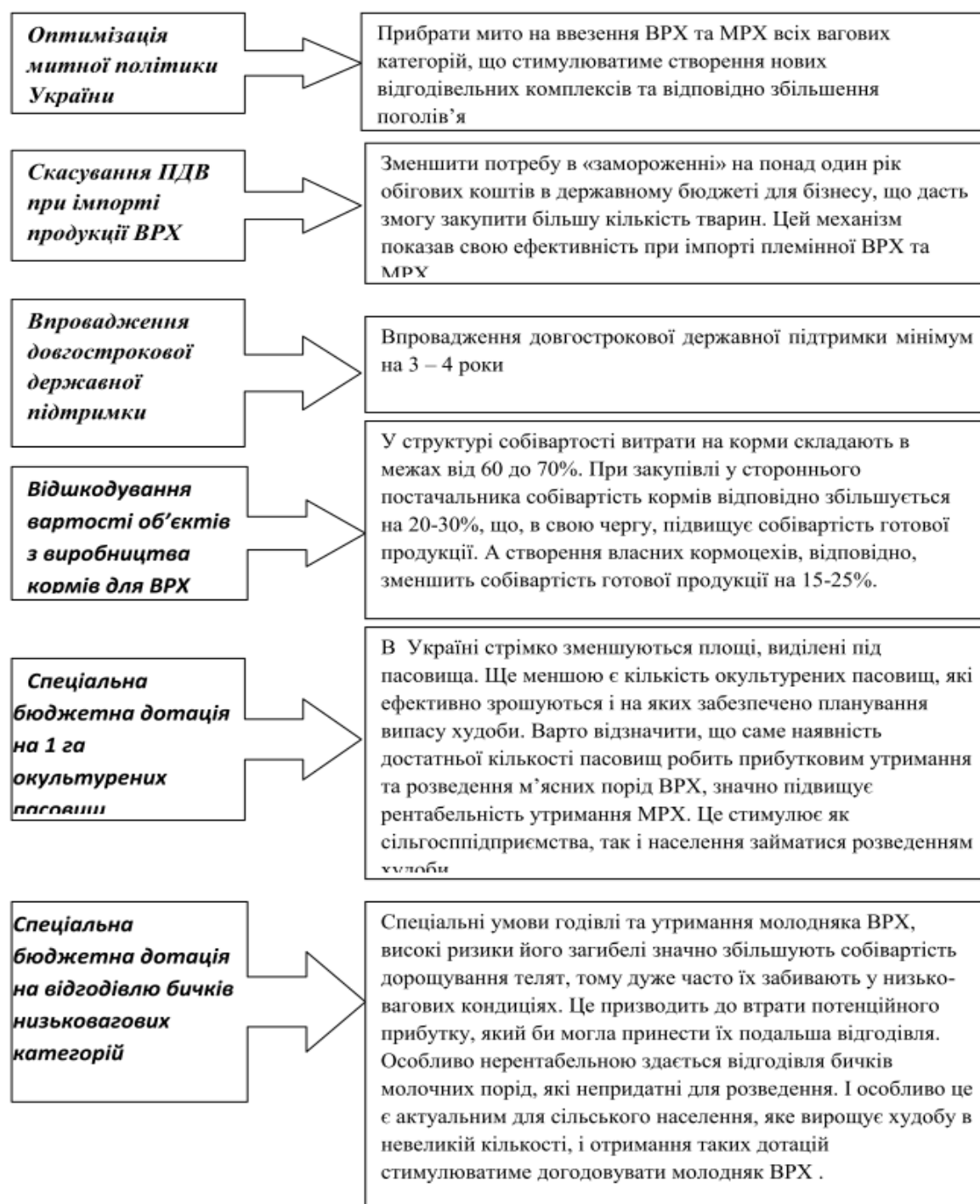

Рис. 3.1 Шляхи подолання кризи в тваринництві

Сталість розвитку основного виробництва сільського господарства, зокрема галузей тваринництва, є ключовим фактором стратегії розвитку підприємства. Комерційний успіх у довгостроковій перспективі можливий лише за умови соціально-екологічно відповідального ведення бізнесу в сучасних умовах. Таким чином, основним принципом розроблення стратегії стійкого розвитку галузей сільськогосподарського виробництва та аграрного підприємства взагалі повинен бути комплексний підхід, який враховує економічні, екологічні, соціальні та людські аспекти бізнес-процесів. Процес формування стратегії стійкого розвитку підприємства, включаючи аграрні галузі, складається з кількох етапів, кожен з яких включає безліч операцій, що взаємодіють між собою.

Сільськогосподарським виробникам слід працювати над знаходженням нових методів зростання та підвищення якості аграрної продукції, робіт та послуг, використовуючи інновації та творче мислення, не залучаючи додаткові ресурси. Управління стійкістю підприємства повинно забезпечувати баланс між внутрішніми цілями та зовнішніми викликами, створюючи умови для безперервного розвитку.

Здатність динамічно реагувати на вимоги ринкового середовища повинна бути однією з ключових характеристик сучасних підприємств. Важливо створити та впровадити ефективну бізнес-модель, яка пропонує альтернативи для залучення всіх видів ресурсів.

Впровадження системи управління стратегією сталого розвитку на підприємстві повинно базуватися на наступних основних принципах: систематичному врахуванні ключових факторів сталого розвитку та вивченні практичного досвіду забезпечення сталого розвитку підприємств. Відповідно до принципу забезпечення сталого розвитку підприємств слід враховувати особливості виконання всіх функцій стратегічного управління, зокрема, формування та реалізацію стратегій управління сталим розвитком.

Рис. 3.2. Етапи розроблення стратегії стійкого розвитку галузі тваринництва.

Можна стверджувати, що етапи розвитку господарства впливають на його план сталого розвитку, який формується завдяки аналізу кожного з них. Для досягнення основної мети підприємство відповідає на два основних напрямки. Перш за все, важливо встановити чіткі цілі та завдання, які чітко відображають поточний і майбутній стан бізнесу. Ці цілі та завдання повинні бути відповідні концепції сталого розвитку підприємства та окремих галузей в цілому. При розробці стратегії сталого розвитку підприємства необхідно враховувати поєднання трьох складових діяльності: економічної, соціальної та екологічної (див. рис. 3.3).

ЦІЛІ	ПЕРСПЕКТИВИ
<i>Економічні цілі</i>	
Участь у спільних програмах стійкого розвитку з підприємствами - партнерами	Доступність і співпраця зі стейкхолдерами, підприємствами потенційними покупцями сільськогосподарської продукції. Активна взаємодія із суспільством.
Застосування відкритої системи моніторингу	Відкритість та доступність інформації для потенційних інвесторів аграрного сектору
Імплементация знань та технологій	Впровадження інновацій
<i>Соціальні цілі</i>	
Зацікавленість та залучення висококваліфікованих працівників	Формування команд забезпечення стійкого розвитку
Забезпечення гарантій та виплат найманим працівникам	Досягнення високого рівня та статусу підприємства – гаранта соціального захисту
<i>Екологічні цілі</i>	
Використання біопалива та біомаси	Перехід до зеленої економіки та біологічного аграрного виробництва
Впровадження нових технологій та технічного забезпечення	Зменшення шкідливих викидів
Скорочення споживання усіх видів енергії	Збільшення енергоефективності галузі тваринництва та господарської діяльності в цілому
Застосування усіх управлінських можливостей та чинників з метою створення зеленої зони	Охорона навколишнього середовища, раціональне природокористування, зменшення кількості відходів

Рис. 3.3. Основні цілі та перспективи сталого розвитку аграрного виробництва

В той же час розглядаються принципи створення більшої цінності для зацікавлених сторін та бізнесу, при цьому зменшується негативний вплив на навколишнє середовище. Все це є частиною загальної організаційної системи збору, аналізу, впровадження та інтерпретації інформації про сталий розвиток та процесу прийняття рішень щодо управління.

Виробники сільськогосподарської продукції мають працювати над знаходженням нових шляхів розвитку та підвищення якості продукції,

робіт і послуг, уникаючи залучення додаткових ресурсів через впровадження інноваційного та креативного мислення. Загалом, корпоративне управління стійкістю має забезпечувати збалансованість між внутрішніми цілями та зовнішніми викликами, створюючи умови для сталого розвитку.

В умовах ринкових відносин лише ефективна система менеджменту може забезпечити успішне управління та конкурентні переваги агропромислових підприємств. Одним із важливих факторів ефективного виробництва є добре організована система оперативного управління, яка включає чіткий і правильно налаштований облік процесу виробництва сільськогосподарської продукції. Операційний менеджмент забезпечує виробництво продукції відповідно до затверджених планів, регулярно та постійно порівнюючи фактичні результати з плановими та нормативними. Основним завданням операційного менеджменту є встановлення та підтримання певного кількісного співвідношення між різними виробничими процесами для забезпечення виконання виробничих завдань у встановлені терміни та з найменшими витратами ресурсів (матеріалів, праці, часу, коштів тощо).

Управління витратами - це процес цілеспрямованого формування витрат відповідно до їх виду, місця розташування та середовища, одночасно забезпечуючи безперервний контроль рівня витрат і сприяючи скороченню їхнього обсягу. Ефективне управління виробничими витратами, оптимальний розподіл і раціональне використання потенціалу, дозволяють знизити собівартість готової продукції. Зниження собівартості продукції визначається як важлива задача і одна з ключових умов для підвищення економічної ефективності сільського господарства.

Формування процесу економічного управління виробництвом є складним і багатограним завданням, пов'язаним з діяльністю підприємства. Вчені, як вітчизняні, так і іноземні, висловлюють різні

погляди на природу управління витратами виробництва, але всі вони погоджуються в тому, що управління витратами передбачає прийняття, реалізацію та контроль за рішеннями. Функції управління витратами на виробництві включають прогнозування і планування, організацію, координацію та мотивацію виконання, облік і аналіз. Ми вважаємо, що ефективна організація процесу управління витратами виробництва в сільському господарстві є системою взаємопов'язаних цілей, принципів, функцій та методів, які повинні бути гармонійно злагоджені для забезпечення ефективності та конкурентоспроможності його розвитку.

За словами економістів, серед найбільш важливих тактичних рішень у процесі управління виробничими витратами сільськогосподарського підприємства можна виділити такі: визначення собівартості конкретного виду продукції, що виробляється на підприємстві; визначення загальної суми виробничих витрат підприємства; розрахунок фінансових та економічних результатів господарської діяльності підприємства; встановлення розміру та виявлення причин відхилень фактичних витрат від нормативних або планових значень та розробка заходів щодо їх усунення або зниження; розробка раціональної виробничої програми підприємства з урахуванням наявної виробничої потужності; забезпечення господарської діяльності підприємства економічними ресурсами в необхідному обсязі, належної якості та в необхідні терміни.

Система управління витратами має основні компоненти, такі як розроблення плану витрат, визначення планової собівартості і розміру матеріального стимулювання за виконання цього плану. Також важливо провести оцінку виконання плану та внести корективи, аналізувати результати виконання або невиконання плану і визначати розміри винагороди працівників або компенсації збитків. Реалізацію цих заходів слід розпочати з планування компонентів управління витратами.

Рис. 3.4 Управління витратами на виробництво продукції тваринництва

Отже, результативний механізм управління витратами виробництва є системою компонентів, що виникають в ході взаємодії завдань, цілей, принципів, функцій та методів. Управління витратами представляє собою динамічний управлінський процес, спрямований на планування витрат, організацію раціонального витрачання, контроль виконання виробничого плану, що становить необ'ємну частину системи управління підприємством. Цей процес дозволяє цілеспрямовано впливати на виробничий процес для оптимізації витрат і підвищення економічної ефективності діяльності.

3.2. Шляхи підвищення якості виробництва продукції тваринництва на підприємстві

Під час обговорення перспектив розвитку птахівництва вирішувалися такі аспекти, як поліпшення економічних параметрів виробництва, наступні за підвищенням ефективності, а також фактори, що визначають якість птиці та процес її удосконалення.

Основними напрямками дальшого розвитку птахівництва та підвищення його економічної продуктивності є інтенсифікація виробництва яєць і м'яса, ґрунтуючись на укріпленні кормової бази, впровадженні комплексної механізації виробничих процесів, широкому використанні високопродуктивних спеціалізованих кросів птиці та вдосконаленні організації праці.

З метою підвищення продуктивності господарства влада спрямовує зусилля на:

- придбання нових кросів кур, які виявляють високу продуктивність в різних умовах середовища та гарантують якісну продукцію;
- реконструкцію та придбання нового обладнання для утримання птиці, що вирішує довгострокові проблеми;
- розробку програм для збільшення продуктивності курей, з наголосом на забезпеченні повноцінного харчування. Такий підхід сприятиме швидкій амортизації капіталовкладень, що є особливо важливим у нестабільній економічній ситуації;
- боротьбу із зменшенням яйценосності;
- впровадження нових програм дезінфекції приміщень;
- спроби зменшення кількості бракованих яєць.

Отже, перед господарством стоїть завдання розробити систему економічних та організаційних заходів, що сприятимуть збільшенню виробництва птахівницької продукції.

Серед факторів, які визначають продуктивність курей та рівень виробництва, важливе значення має повне і безперервне забезпечення птиці повноцінними комбікормами високої якості. Система годівлі курей різних статевих-вікових груп повинна бути науково обґрунтованою, повністю відповідати умовам кормовиробництва та виробничим завданням господарства. Це стосується не лише кількісного забезпечення комбікормами та їх збалансованості за поживними речовинами, але й економічного обґрунтування рецептур комбікормів.

Досвід свідчить, що важливо впроваджувати лімітоване годування курей з урахуванням фізіологічних закономірностей формування яєць та приросту живої маси. Це може дозволити зменшити витрати кормів на 5–7%, проте лімітоване годування потребує спеціального обладнання для дозованого роздачі корму.

Виробники тваринницької продукції вірять у вигідність використання кормових ферментів для поліпшення використання кормів та збільшення приросту живої маси.

Інтенсифікація птахівництва залежить від покращення племінних і продуктивних якостей поголів'я. Виведення та використання лінійної і гібридної птиці сприяє підвищенню продуктивності та, отже, економічної ефективності галузі. Гібридна птиця, завдяки явищу гетерозису, значно перевершує чисто-народжену: вона стійка до захворювань, має довший період яйценосності та характеризується ефективним використанням кормів.

В сучасному виробництві продукції птахівництва основною метою є збереження високої продуктивності. Різні захворювання є чинниками, що знижують продуктивність, і можуть призвести до серйозних наслідків. У кур-несучок господарства перше зниження продуктивності може призвести до погіршення якості яєчної шкарлупи, що негативно впливає на інкубаційні якості яєць. Тому ветеринарна служба господарства має намір удосконалити план вакцинації для запобігання

хворобам та приділити увагу захворюванням, які можуть вплинути на яєчну продукцію.

Втрати, що виникають у господарстві через хвороби та смертність птиці від інфекційних захворювань, становлять серйозну економічну проблему. Профілактична вакцинація і лікування самі по собі недостатні для боротьби із захворюваннями. Недостатня зоогігієна, неправильна дезинфекція та очищення приміщень є причинами утримання хвороботворних мікроорганізмів і паразитів в середовищі.

Доповненням до різних програм охорони здоров'я птиці є належна програма гігієни, яка визначає методи проведення профілактичної, поточної і заключної дезинфекції. Рівень економічної ефективності птахівництва значною мірою визначається якістю продукції. Необхідно уникати браку та зменшити виробництво мілких яєць, забезпечити швидкий розвиток і годування молодняку, оскільки якість ремонтного молодняку впливає на збереження птиці, рівень подальшої яйценосності курей і масу яєць.

Для подальшого розвитку галузі передбачено кілька шляхів підвищення її економічної ефективності. Перш за все, важливо розумно і економічно використовувати кормові ресурси, що дозволить знизити собівартість продукції та збільшити її обсяги за тих самих кормів.

Збільшення продуктивності птиці має велике значення для зниження собівартості яєць. Відповідний температурний і світловий режим є важливим фактором, який впливає на яйценосність курей. Суттєвий потенціал для зниження собівартості продукції та підвищення економічної ефективності полягає в подальшому розвитку виробництва праці. Основним напрямком є розширення рівня механізації виробничих процесів, точне дотримання технології та повне використання птицемісць.

Зокрема, важливо встановити вертикальні інтеграційні зв'язки з комбікормовими заводами, розширити права птахогосподарств на

виробництво власних кормів, що потребує розумного кредитування та дотацій від держави та інвесторів.

ВИСНОВКИ

Для удосконалення виробництва продукції тваринництва на підприємстві доцільно:

1. Розробити стійку та чітку стратегію розвитку галузей тваринництва у досліджуваному фермерському господарстві «Тетяна», яка враховуватиме поєднання трьох складових діяльності: економічної, соціальної та екологічної сфер.

2. Для забезпечення стабільного розвитку галузі тваринництва керівництву ФГ «Тетяна» потрібно створити умови для залучення інвестицій та модернізації тваринницьких ферм. Також важливо освоїти інноваційні технології та реалізувати інноваційні проекти, спрямовані на впровадження досягнень науки та передової практики для підвищення ефективності технічного обладнання. Також слід розглядати можливість виробництва нових видів продукції та зниження собівартості, щоб підвищити конкурентоспроможність як продуктів харчування, так і сировини для ринку.

3. В умовах ринкових відносин ефективна система менеджменту є вирішальним чинником для успішного управління та конкурентних переваг агропромислових підприємств. Для досягнення ефективного виробництва у ФГ «Тетяна» необхідно мати добре організовану систему оперативного управління витратами. Це передбачає розробку та впровадження тактичних рішень, таких як визначення собівартості конкретного виду продукції тваринництва, розрахунок фінансових та економічних результатів, і виявлення та усунення причин відхилення фактичних витрат від планових значень. Також важливо розробити раціональну виробничу програму та забезпечити господарську діяльність необхідними економічними ресурсами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Н.І. Класифікація базових стратегій зростання підприємства / Н.І. Алексеева // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2015. – Випуск 3 (13). – С. 71–80.
2. Афанасьєв А. Управління структурою капіталу / А. Афанасьєв, С. Кравченко // Економіка. Фінанси. Право. – 2012. – № 1. – С. 25-27.
3. Бербец В.В. Діагностика навчальних досягнень учнів під час виконання творчих проєктів // Проєктно-технічна діяльність учнів на уроках трудового навчання: теорія і методика / За заг. ред. О.М.Коберника. – К.: Наук.світ, 2003. – С. 86-102.
4. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання – нова освітня філософія // Педагогіка толерантності. – 2001. – № 1. – С. 16-19.
5. Бібік Н. М. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи . – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
6. Білик М.Д. Фінансові результати діяльності малих підприємств: оцінка та прогнозування. Монографія / М.Д. Білик, Т.О. Білик. – К: ТОВ «ПанТот», 2017. – 280 с.
7. Богатиренко К. Проблеми існування вітчизняних підприємств в умовах фінансової кризи / К. Богатиренко // Вісник КІБіТ. – 2010. – №1. – С. 34 - 37
8. Бойко М.Ф., Чорний С.Г. Екологія Херсонщини. Навчальний посібник. – Херсон: 2011. – 156с.
9. Болюх, М.А. Економічний аналіз : навч. посіб/ / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатюк. - К. : КНЕУ. - 2006. - 540 с.
10. Буряк Р.Р. Навчаємо граючи. Трудове навчання в школі – 2016, №11-12 - С. 2-9.
11. Боровік Л. В., Петренко В. С., Карнаушенко А. С. Роль

шкільної освіти в розвитку молодіжного підприємництва. Ефективна економіка. 2021. № 3. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8737> . DOI: 10.32702/2307-2105-2021.3.6

12. Ванькович Д.В. Удосконалення механізму реорганізації управління фінансовими ресурсами підприємств / Д. В. Ванькович // Фінанси України (укр.). – 2014. – № 9.- С.112-118

13. Воронін О. Методика визначення узагальнюючого показника економічної ефективності виробництва / О. Воронін // Економіст. – 2017. – №4. – С. 57-62

14. Габор С.С. Ефективність як економічна категорія / С.С. Габор, В.С. Габор // Інноваційна економіка. – 2017. – № 7. – С. 14–17

15. Городня Т.А. Економічна та фінансова діагностика: навч. посібник / Т.А. Городня, І.П. Мойсеєнко ; рек. МОН України. – Львів: «Магнолія 2006», 2015. – 282 с.

16. Грінько А.П., Боднарчук Л.В., Ткаченко А.Г., Шапошник Б.В. Стратегічне управління стійким розвитком підприємства // Економіка, фінанси, право. 2022., № 9/1.С. 5-7

17. Гриньов А.В. Якість формування фінансової стратегії підприємства / А.В. Гриньов, О.М. Ястремська // Фінанси України. – 2016. – № 6. – С. 121-128

18. Добрунік Т. П., Кузнєцова О.В. Проблеми і напрямки розвитку аграрного сектору України в умовах економічної нестабільності. // Економіка та суспільство. №44.2022. С.8-15.

19. Донченко Т.В. Теоретичні основи формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства / Т.В. Донченко// Вісник Хмельницького національного університету. – 2016. – № 1. – Т. 1. – с. 23-27.

20. Зайченко І. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів.- Чернігів,2003.- 528с.

21. Замліла Н.С. Мультимедійні проекти – одна з форм роботи з обдарованою молоддю в школі / Обдар. дитина. – 2004. - №9. – С. 32-35.
22. Карнаушенко А.С. Гребенюк Н.В. Петренко В.С. Агропромислова інтеграція – важливий чинник інвестиційної привабливості сільського господарства. Вісник ХНТУ. 2022. № 3(82). <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.3.26>
23. Коваль Н.І., Мандибура В.В. Удосконалення організації обліку фермерських господарств: зарубіжний досвід. Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 3. 2015. С. 877 - 892.
24. Коберник О. М., Ящук С. М. Наукові засади теорії та методики навчання технологій: навчальний посібник. // О. М. Коберник, С. М. Ящук. – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2013. – 289 с
25. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Навч.посібник /Н.С.Краснокутська. – К.: Знання, 2014. – 352с.
26. Кулішов В.В. Економіка підприємства: теорія і практика. – К.: Ніка-Центр, 2017. – 212 с.
27. Куцик В. І. Суть і аналіз фінансово-економічного стану підприємства в сучасних умовах / В.І. Куцик, Н.В. Борисенко // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2014. – Вип. 19.13. – С. 274-278
28. Лаврук О.В., Лаврук Н.А. Тваринництво: стан та перспективи розвитку. // Агросвіт. 2020., №22. С.9-15.
29. Мельник А.О. Адаптивне управління підприємством в умовах конкурентного середовища / А.О. Мельник // Вісник Хмельницького національного університету. – 2017. – № 5, ч. 2, т. 3. – С. 157-162
30. Мних Є.В. Економічний аналіз : підручник / Є.В. Мних. – К. : Знання, 2016. – 630 с.
31. Ничкало Н.Г. Філософія сучасної освіти //Педагогіка і психологія.-№4.-1996. – С. 49-57.

32. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології. К, 2000. – 368 с.
33. Петренко В.С., Мельникова К.В., Петренко Д.О. Аналіз впливу воєнного стану на ринок праці України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Економічні науки".2023. № 48. С. 36-43. <https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/803>
34. Петрушка Т.О. Оцінювання ефективності ресурсного забезпечення виробничо-господарської діяльності промислових підприємств / Т.О. Петрушка // Науковий вісник НЛТУ України : Збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2015. – Вип. 21.02. – С. 269–275
35. Поддєрьогін А.М. Фінансова стійкість підприємств у економіці України: монографія / А.М. Поддєрьогін, Л.Ю. Наумова. – К. : КНЕУ, 2016. – 184 с.
36. Потій В. З. Фінансова стратегія підприємства як складова фінансового управління / В. З. Потій, О. М. Дем'яненко // Збірник наук. праць Національного ун-ту Державної податкової служби України. – 20 . –№ 2. – С. 26–29
37. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65–69.
38. Прищак М. Д. До питання комунікативного підходу в освіті, Вісник Вінницького політехнічного інституту, № 1, 2013. – С.133-136
39. Радько В.І. Інформаційне забезпечення управлінням молочним скотарством в сільськогосподарських підприємствах. //Агросвіт №7-8, 2022. С. 22-29.
40. Скиба Г.І., Цімошинська О.В., Беженар І.М. Впровадження інформаційних систем обліку. Економіка АПК. 2020. № 11. С. 74-79.
41. Свиноус І.В., Гаврик О.Ю., Хомяк Н.В., Хомовий С.М.,

Заболотній В.С. Удосконалення методичних підходів до оцінки складових виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств в умовах трансформації системи обліку та фінансової звітності. Економіка та управління АПК. 2021. №1. С. 154- 165.

42. Синявіна Ю., Бутенко Т. Перспективи розвитку галузі тваринництва в умовах цифровізації. Економічний аналіз. 2021. Том. 31. №1. С. 178-195.

43. Стан розвитку тваринництва в Україні. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2021 рік. Том 7, № 2. 90 с.

44. Танклевська Н.С., Карнаушенко А.С., Петренко В.С. Ізраїльський досвід післявоєнного відновлення економіки. Науковий вісник Льотної академії. 2022. №6. с. 20-28.

45. Тваринництво в Україні 2021. Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2021. 160 с.

46. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання – К.: РННЦ “ ДІНІТ”., 2000.- 86с.

47. Тхоржевський Д.О.Методика трудового та професійного навчання:навч.посіб-Ч.2.:Загальні засади методики трудового навчання.- К.-2000.-246 с.

48. Чепурна Наталія. Трудове навчання і виховання – основа формування особистості.//Трудова підготовка в закладах освіти.-2004.- №4.-С.16.

49. Химич І. Фінансова стратегія як елемент фінансової стабільності підприємства / І.Химич // Галицький економічний вісник. – 2018. – №4(43). – с.158-164

50. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Навч. посібник / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк . – К.: КНЕУ, 2014. – 316 с.

51. Petrenko, V., Karnaushenko, A (2021) Development of entrepreneurial universities as a necessity in conditions of economic

instability and financial turbulence. Intellectual development of mankind in modern conditions: economics, history. Books ha 19. Part 2: series of monographs (Series "Science environment of modern man"; No. 19). ISBN978-617-7880-27-0. pp. 12-29 <https://doi.org/10.30888/2663-5569.2021-19-02-013>